

українців Закарпаття у ХХ столітті. Карпатська Україна отримала визнання української історії і сучасної політичної науки. Її героїчний виступ у 1939 році визнано одним із етапів українського державотворення, а лідер Карпатської України – Августин Волошин – заслужено, хоча й посмертно, проголошений Героєм України

Вегеш Микола Миколайович,
Ужгород

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Напередодні відзначення історичної події, котра випала на долю всього Карпатського регіону – 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України, необхідно усвідомлювати, що цей факт не був одномоментним актом, який було здійснено 15 березня 1939 р. Цей факт став логічним продовженням державотворчих потуг української еліти впродовж 20-го століття. Більше того, значення подій 1939 р. для всього світового українства було надзвичайно важливим для подальших соборницьких сподівань. Незважаючи на утворення Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки, їх подальше воз'єднання (Акт злуки від 22 січня 1919 р.), національно-визвольна боротьба українців не завершилася успіхом. Більше того, українські землі виявилися поділеними між декількома сусідніми країнами. І хоча, після цього державність встановилася на більшості української території у формі радянської республіки, говорити про її самостійний і незалежний в політичному сенсі характер не можна. Звідси, сміливо можемо виводити тезу, що наступним етапом, який став прямим проявом встановлення незалежної української державності на її території, є Карпатська Україна.

Автономна Підкарпатська Русь, а згодом самостійна Карпатська Україна, існувала впродовж надзвичайно короткого відрізка часу – з жовтня 1938 р. до другої половини березня 1939 р. Незважаючи на це, в краї відбувався такий бурхливий розвиток суспільнозначимих політичних подій, що до Карпатської України була прикута увага всієї світової громадськості. Це надало можливість говорити про державотворче призначення українців Закарпаття у 1939 р. Недарма сучасні українські політологи й історики ввели Карпатську Україну в періодизацію українського державотворення. А це означає, що сьогодні Карпатська Україна розглядається не інакше як один із етапів державного будівництва незалежної України. У цьому полягає найважливіше значення історичних подій, що визнано в наші дні й на офіційному рівні.

Слід визнати й той факт, що утворення Карпато-Української держави стало наслідком багаторічної цілеспрямованої активності українських патріотичних сил у всіх напрямках суспільно-політичного життя краю. Саме завдяки активній діяльності українських політичних партій, громадських організацій, представників інтелігенції, політичних лідерів поступово зростали національна свідомість закарпатців, самоусвідомлення своєї політичної єдності з усім українським народом, українською нацією.

Проголошення незалежності Карпатської України стало також прямим наслідком національно-визвольних змагань за часів Гуцульської Республіки, прийняття соборних рішень Хустського конгресу. Крім того, реалізація цього задуму залежала від декількох надзвичайно суттєвих факторів – як внутріполітичних, так і зовнішніх. Але, перш за все, це стало результатом багаторічної співпраці українських патріотичних сил у всіх сферах суспільно-політичного життя. Завдяки активній діяльності українських політичних партій, товариств, окремих громадсько-культурних та релігійних діячів поступово зростали національна свідомість краю, самоусвідомлення своєї політичної єдності з усім українським народом.

До Карпатської України закарпатці йшли складним шляхом. Наслідки Першої світової війни надали нового дихання національно-визвольним потугам українців. Вони проявилися в спробах встановлення нових політичних відносин. А реалії Гуцульської Республіки, Хустського конгресу черговий раз підтверджують прагнення закарпатців до державно-політичного життя.

Після входження історичного Закарпаття до складу Чехословацької Республіки (1919 р.), на основі адаптації суспільства до демократичних умов тогочасності розпочався новий етап політичної зрілості закарпатців. Упродовж 20 – 30-х рр. ХХ століття вони пройшли важкі випробування демократією, шукали можливості власного державотворення. Крім того, демократична система витворила нове явище суспільно-політичного життя – партійний плюралізм, що виражався в існуванні різних як за культурно-національним складом, так і за структурно-організаційною базою політичних партій.

Внутрішньополітичне становище Карпатської України наприкінці 30-х років було складним і неоднозначним. На деякий час зуміли об'єднати свої зусилля в боротьбі за автономні права представники українського та русофільського напрямів. Ця боротьба завершилася перемогою в жовтні 1938 р., коли празький уряд дав згоду на формування автономного кабінету міністрів Андрія Бродія. Однак, перший уряд діяв недовго. Його заміна кабінетом міністрів Августина Волошина засвідчила кардинальну зміну політичної орієнтації. На відміну від свого попередника, Августин Волошин взяв курс на українізацію всього суспільно-політичного життя краю.

Значною була допомога українців, які проживали в різних країнах світу. Уряду Августина Волошина вдалося встановити стосунки з

багатьма організаціями української діаспори, які організували збір коштів, продуктів харчування та іншу матеріальну допомогу населенню Закарпаття. Не залишилися осторонь українці, які проживали в країнах Європи, Азії, Америки та Далекого Сходу. Вони вбачали в автономній державі зародок майбутньої соборної України.

Особливо активізувалася діяльність уряду Карпатської України напередодні та під час виборів до крайового Союму (12 лютого 1939 р.). Вони принесли повну перемогу партії Українське національне об'єднання, дозволивши президенту Чехословаччини призначити засідання першого українського парламенту в історії краю.

14 березня 1939 р. на спільній нараді членів уряду, Української Народної Ради, лідерів партії УНО, депутатів Союму прем'єр-міністр Августин Волошин проголосив самостійність і суверенність Карпатської України. Скликаний 15 березня 1939 р. Союм затвердив цей факт. У цілому було проведено шість засідань Союму, які прийняли рішення, що мали велику історичну вагу для становлення молоді Карпато-Української держави.

Зокрема, Закон №1 проголошував: «§1. Карпатська Україна є незалежна Держава.

§2. Назва держави є: Карпатська Україна.

§3. Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним Союзом Карпатської України, на чолі.

§4. Державна мова Карпатської України є українська мова.

§5. Барва державного прапору Карпатської України є синя і жовта, при чому барва синя є горішня, а жовта є долішня.

§6. Державним гербом Карпатської України є дотеперішній краєвий герб: медвідь у лівім червонім півполі, і Тризуб св. Володимира Великого з хрестом на середущому зубі.

§7. Державний гімн Карпатської України є: «Ще не вмерла Україна...».

§8. Цей закон обов'язує зараз од його прийняття».

Після прийняття цього закону Союм Карпатської України 22 голосами обрав А.Волошина президентом Карпатської України, який після складення присяги, іменував новий уряд у складі: прем'єр-міністр і міністр закордонних справ Ю.Ревай, міністр внутрішніх справ Ю.Перевузник, міністр господарства і оборони С.Ключурак, міністр фінансів та комунікацій Ю.Брацкайко, міністр здоров'я і соціальної опіки М.Долинай, міністр освіти й релігійних справ А.Штефан. Після прийняття цих актів, Союм відстрочив своє засідання.

Союм проходив у той час, коли угорська армія вже вторглася на територію Карпатської України. Молода незалежна держава так і не розпочавши свою діяльність, припинила своє існування. Однак, незважаючи на короткочасність свого існування, саме виникнення Карпатської України як держави ще раз продемонструвало перед усім світом, що на Закарпатті живуть українці, які бажають мати свою державність разом з своїми братами з Великої України. Це

підтверджується "Проголошенням Всеукраїнської Народної Ради до всього українського народу", прийнятому 10 лютого 1939 р.: "Народе Український... кріпко віримо, що у новім великім бою нація Українська героїчно переможе і стане твердою стопою на тисячолітніх горах Золотоверхого, сонцем свободи осяяного, святого Києва!". Червоною ниткою ідея соборності всіх українських земель проходить у меморандумі делегації Карпатської України до канцлера Німеччини від 24 жовтня 1938 р. "Карпатська Україна, – говориться в ньому, – складова частина території українського народу. Тому її населення усвідомлює свої обов'язки, що постають перед ним у даний момент не лише стосовно своєї країни, але також стосовно всього українства". Однак, цим намірам не суджено було збутися.

Рішенням Союму в черговий раз змінили державно-правовий статус Карпатської України. З цього часу, хоча в деякій мірі символічно, Карпатська Україна перестала бути складовою частиною федеративної Чехословаччини і стала незалежною державою. "Проголошення повної незалежності Карпатської України, – писав представник уряду А.Волошина в Празі В.Шандор, – було важливим державно-політичним актом, хоч не мало міжнародного визнання, бо на це не було часу. Воно було найвищим проявом волі населення, згідно з правом на самовизначення, яке належить українському народові так, як і панівним державотворчим народам. Це стосується всіх українських земель і всього українського народу. У силі історичних умов поодинокі території України були довгими віками відокремлені від себе і від свого матірнього центру Києва. Всупереч тому Всенародні Збори в Хусті в 1919 р., подібно як і парламент Західноукраїнської Народної Республіки в 1919 р., Національні Ради Буковини й Бесарабії в 1918 – 1919 роках в своїх політичних рішеннях декларували свою соборно-державну єдність з центральною Україною. Такі прояви державності українців на всіх землях України демонструють серйозний міжнародно-правовий аргумент і силу державно-визвольної боротьби".

Таким чином, наприкінці 30-х років державно-правовий статус Карпатської України пройшов своєрідну еволюцію. До прийняття чехословацьким парламентом Конституційного Закону від 22 листопада 1938 р. про федеративний устрій держави чехів, словаків і закарпатських українців, на території краю діяла Конституція ЧСР від 29 лютого 1920 р., в основі якої знаходились рішення Сен-Жерменського мирного договору. З проголошенням 14 березня 1939 р. незалежності, а 15 березня ратифікації цього рішення Союмом, Карпатська Україна перестала бути суб'єктом федерації, перетворившись у незалежну державу. Карпатська Україна пройшла своєрідну еволюцію від автономності (жовтень 1938 р.) до федеративного устрою (22 листопада 1938 р.) і проголошення незалежності 14 – 15 березня 1939 р. Карпатська Україна стала самостійною державою, що було прогресивним явищем, бо Закарпаття нарешті з небуття прийшло до своєї державності.

Молода незалежна держава, так і не розпочавши свою нормальну життєдіяльність, припинила своє існування. Одержавши згоду Німеччини на окупацію Карпатської України, гортистські війська, не зустрічаючи будь-якого опору з боку чехословацьких військ, упродовж 14 – 18 березня 1939 р. зайняли всю територію краю. Справжній бій їм дали тільки карпатські січовики, хоча зупинити просування ворога їм не могли. Серед близько двадцяти шести локальних боїв, найбільшим виявився спротив січовиків на Красному Полі.

Однак, незважаючи на короткочасність свого існування, саме виникнення Карпатської України як держави ще раз продемонструвало всьому світові, що на Закарпатті живуть українці, які бажають мати свою державність разом зі своїми братами з Великої України.

SUMMARY

Historical Importance of Carpatho-Ukraine

The autor of the article tries to present a historical importance of the proclamation of Carpatho-Ukraine. He unequivocally affirms that it was a continuation of long-time efforts of the Ukrainian nation for their sovereignty. Carpatho-Ukraine confirmed that she is a part of the big Ukrainian nation and wants to form one state together the Ukrainians living in neighbouring countries.

Задорожний Володимир Євгенович,
Ужгород,
Богів Олександр Ярославич,
Ужгород

АВГУСТИН ВОЛОШИН: ВІД ПРЕМ'ЄРА АВТОНОМНОГО УРЯДУ ДО ПРЕЗИДЕНТА НЕЗАЛЕЖНОЇ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.

АНОТАЦІЯ: Враховуючи об'єктивні умови внутрішньо та зовнішньополітичного становища краю в умовах передвоєнної кризи досліджується діяльність Августина Волошина на посаді прем'єра автономного уряду у 1938-1939 роках спрямовану на розбудову Карпатської України у складі федеративної Чехословаччини. Робиться висновок про ставлення А.Волошина до таких проблем як збереження цілісності федерації, німецько-карпатоукраїнських відносин, нелегальних переходів кордону, відносин з русофілами тощо. Розкриваються обставини проголошення незалежності Карпатської України. Ключові терміни: Карпатська Україна, автономний уряд, зовнішньополітична орієнтація, незалежність.

українців Закарпаття у XX столітті. Карпатська Україна отримала визнання української історії і сучасної політичної науки. Її героїчний виступ у 1939 році визнано одним із етапів українського державотворення, а лідер Карпатської України – Августин Волошин – заслужено, хоча й посмертно, проголошений Героєм України

Вегеш Микола Миколайович,
Ужгород

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Напередодні відзначення історичної події, котра випала на долю всього Карпатського регіону – 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України, необхідно усвідомлювати, що цей факт не був одномоментним актом, який було здійснено 15 березня 1939 р. Цей факт став логічним продовженням державотворчих потуг української еліти впродовж 20-го століття. Більше того, значення подій 1939 р. для всього світового українства було надзвичайно важливим для подальших соборницьких сподівань. Незважаючи на утворення Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки, їх подальше воз'єднання (Акт злуки від 22 січня 1919 р.), національно-визвольна боротьба українців не завершилася успіхом. Більше того, українські землі виявилися поділеними між декількома сусідніми країнами. І хоча, після цього державність встановилася на більшості української території у формі радянської республіки, говорити про її самостійний і незалежний в політичному сенсі характер не можна. Звідси, сміливо можемо виводити тезу, що наступним етапом, який став прямим проявом встановлення незалежної української державності на її території, є Карпатська Україна.

Автономна Підкарпатська Русь, а згодом самостійна Карпатська Україна, існувала впродовж надзвичайно короткого відрізка часу – з жовтня 1938 р. до другої половини березня 1939 р. Незважаючи на це, в краї відбувався такий бурхливий розвиток суспільнозначимих політичних подій, що до Карпатської України була прикута увага всієї світової громадськості. Це надало можливість говорити про державотворче призначення українців Закарпаття у 1939 р. Недарма сучасні українські політологи й історики ввели Карпатську Україну в періодизацію українського державотворення. А це означає, що сьогодні Карпатська Україна розглядається не інакше як один із етапів державного будівництва незалежної України. У цьому полягає найважливіше значення історичних подій, що визнано в наші дні й на офіційному рівні.